

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА**

1 (26)' 2021

**ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ**

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

**МЕЛІТОПОЛЬ
2021**

УДК 378 (066)

ББК 74.58

Н 34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГУРОВ Сергій – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання германських мов, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КОЛЕВА Красимира – доктор філології, лектор, Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Республіка Болгарія);

КОНОВАЛЕНКО Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання германських мов, декан філологічного факультету, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КОРОБЧЕНКО Ангеліна – доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КРУГЛИК Владислав – доктор педагогічних наук, професор кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КУЧАЙ Тетяна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна);

МАКСИМОВ Олександр – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри неорганічної хімії та хімічної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

МОЛОДИЧЕНКО Валентин – доктор філософських наук, професор кафедри початкової освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

МОСКАЛЬОВА Людмила – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

НЕЧИПОРЕНКО Валентина – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПАВЛЕНКО Анатолій – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПОЗДНЯКОВА Олена – кандидат педагогічних наук, проректор, професор кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна – доктор соціологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

СЕГЕДА Наталя – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

БУРВІТЕ Сігіта – доктор соціальних наук, Академія освіти, Університет Вітаутаса Магнуса: Каунас, Вільнюс (Литва);

ТРОЇЦЬКА Олена – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

ТРОЇЦЬКА Тамара – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

ФУНТІКОВА Ольга – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет (Україна);

ШЕВЧЕНКО Юлія – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

РЕДАКЦІЯ**Головний редактор**

МОСКАЛЬОВА Людмила

Заступник головного редактора

КОНОВАЛЕНКО Тетяна

Відповідальний редактор

ДУБЯГА Світлана

Редактор-перекладач

БАРАНЦОВА Ірина

Коректор

ЧЕРНЕНКО Ірина

Комп'ютерна верстка

ОДНОРОГ Тетяна

Адреса редакції

вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, 72312, Україна

тел.(0619) 44 03 63

e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 17 від 02.06.2021 р.

<http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv>

Журнал внесено до реєстру наукових фахових видань України категорії Б (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886)
<http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab4b6>

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.

Свідоцтво про державну перереєстрацію

КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

© Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2021

ЗМІСТ

ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

Кравченко Володимир, Кравченко Євдокія Особливості підготовки майбутніх журналістів в умовах мультимедійної журналістики: методологічно-історичні аспекти.....	9
Максимов Олександр Організація правового виховання підлітків у тьюторіалах	17
Матюха Галина, Гостіщева Наталя, Харченко Тетяна Реалізація рефлексивного навчання англійської мови	22
Мосякова Ірина Адаптивна система управління багатопрофільним закладом позашкільної освіти: теоретичний аспект.....	28
Подпльота Світлана Ретроспективний погляд на проблему становлення тьюторського супроводу морального виховання студентів як на особливу форму наставництва.....	34
Скриль Оксана, Парфьонова Оксана Філософське підґрунтя розуміння поняття «милосердя» як сімейної цінності	42
Тарасенко Тетяна, Коноваленко Тетяна Лінгвопсихологічний аспект міжкультурної комунікації.....	47
Чорна Вікторія Дефініції «діалог» та «культура»: психолого-педагогічний та філософський аспекти.....	54
Шевченко Юлія, Дубяга Світлана Правове виховання особистості в умовах становлення та розвитку України як правової держави.....	60

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Авдєєнко Юлія Формування комунікативних компетентностей із застосуванням педагогічних технологій у процесі навчання іноземних студентів.....	65
Атрошенко Тетяна Методичні засади формування соціального досвіду учнів старшого підліткового віку в умовах позакласної виховної роботи.....	71
Горіна Ольга Формування професійних компетентностей здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності «Психологія».....	77
Гузь Володимир, Гузь Наталія Основні чинники розвитку емоційного інтелекту молодших школярів в інклюзивному просторі початкової школи.....	83
Журавльова Лариса Розвиток процесів пам'яті у майбутніх вихователів під час вивчення ними англомовної лексики.....	90
Ускова Альона, Червонська Лілія Формування хореографічної культури творчої особистості засобами класичного танцю.....	98

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Баранцова Ірина, Рутковський Максим Культурологічні характеристики ідеалу вчителя в педагогічних дослідженнях.....	104
Мілько Наталя, Баранцова Ірина, Денисенко Надія Комунікативний аспект використання невербальних компонентів в англійському дискурсі....	113
Рябуха Тетяна, Гостіщева Наталія, Баранцова Ірина Формування іноземної граматичної компетентності студентів	121

Бичко Марина, Стеценко Сергій	
Професійне становлення майбутніх сімейних лікарів у процесі підготовки їх до застосування медичного обладнання в професійній діяльності	129
Гуров Сергій	
Реалізація когнітивного підходу в процесі викладання лексикології англійської мови на занятті «Introduction into lexicology»	135
Дубяга Світлана, Фефілова Тетяна, Саєнко Юлія	
Упровадження формувального оцінювання учнів в освітній процес початкової школи	141
Котлярова Вікторія, Ткач Марина	
Особливості функціонування конверсії як продуктивного способу словотвору в англійській літературі	148
Мінькова Ганна, Жигоренко Ірина	
Критичний аналіз фактичного стану науково-дослідної роботи школярів з німецької мови	154
Потапчук Тетяна	
Підготовка майбутніх учителів початкової школи до виховання толерантності в молодших школярів	162
Рябуха Тетяна, Куликова Людмила, Тарасенко Тетяна	
Технології формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти на заняттях з англійської мови	168
Саєнко Юлія	
Екологічне виховання учнів початкової школи та підготовка вчителів до його здійснення як сучасна педагогічна проблема	174
Слуцький Ярослав	
Стратегічні функції соціально-педагогічного супроводу іноземного студента: діагностична та комунікативна	180
Стеценко Сергій	
Використання воркшопу в процесі викладання медичної та біологічної фізики студентам медичних закладів вищої освіти	188
Шаповалова Тетяна	
Сучасні підходи до здоров'язбережувальних освітніх технологій	194
Шульга Наталія	
Експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі формування правової культури майбутніх магістрів медицини	201

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

Нефьодов Олександр	
Розвиток естетичного смаку молодших підлітків на уроках мистецтва: теоретичний і практичний аспекти	206
Сопін Олексій	
Структурні особливості здатності до проектної самореалізації майбутнього викладача вищої школи	211
Відомості про авторів	218

УДК 373.3.091.279.7

УПРОВАДЖЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Світлана Дубяга, Тетяна Фефілова, Юлія Саєнко

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті акцентовано на тому, що впродовж багатьох років шкільна оцінка була знаряддям ранжування учнів. Зазначено, що у зв'язку зі зміною концепції сучасної школи розпочато впровадження нових підходів до оцінювання навчальних досягнень: відтепер оцінка має слугувати для аналізу індивідуального прогресу та планування індивідуального темпу навчання кожної особистості. Розкрито сутність поняття «формувальне оцінювання», яке ґрунтується на положеннях дитиноцентричної педагогіки. Схарактеризовано форми, техніки, методи формувального оцінювання та способи їх використання на уроках у початковій школі. Наголошено на важливих елементах формувального оцінювання – самооцінюванні й взаємооцінюванні.

Ключові слова:

самооцінювання;
взаємооцінювання;
формувальне оцінювання;
особистісний розвиток дитини;
компетентнісне навчання.

Аннотация:

Дубяга Светлана, Фефилова Татьяна, Саенко Юлия.
Внедрение формирующего оценивания учащихся в образовательный процесс начальной школы.

В статье акцентируется на том, что на протяжении многих лет школьная оценка была орудием ранжирования учеников, однако в связи с изменением концепции современной школы внедряются и новые подходы к оцениванию учебных достижений. Сегодня оценка должна служить анализу индивидуального прогресса и планированию индивидуального темпа обучения каждой юной личности. Авторы раскрывают сущность понятия «формирующее оценивание», которое опирается на положения детоцентризма. Охарактеризованы формы, техники, методы формирующего оценивания и способы его использования на уроках в начальной школе. Сделан акцент на важных элементах формирующего оценивания – самооценке и взаимооценке.

Ключевые слова:

самооценка; взаимооценка;
формирующее оценивание;
личностное развитие ребенка;
компетентностное обучение.

Resume:

Dubiaha Svitlana, Fefilova Tetiana, Sayenko Yliya.
Introduction of formative evaluation of students in the educational process of primary school.

The article says that for many years, school assessment has been a tool for ranking students. With the change in the concept of the modern school, new approaches to the assessment of academic achievement are being introduced – from now on, assessment should be used to analyze individual progress and plan the individual pace of learning of each young person. The essence of the concept, which is based on the provisions of child-centered pedagogy, is explained – it is “formative assessment”. Forms, techniques, methods of formative assessment and ways of their use in lessons in primary school are revealed. Emphasis is placed on important elements of formative evaluation – self-evaluation and mutual evaluation.

The point is that formative assessment consists of components that make it an effective tool for the process of individualization and improving the quality of learning; active participation of students in the process of their own learning; informing them about the learning objectives and assessment criteria; use of self-assessment and mutual evaluation according to the developed criteria; providing feedback that allows students to monitor their progress and identify further learning tasks and ways to accomplish them. It is directly related to a new understanding of the educational process, in which the student, along with the teacher, becomes an active subject of learning and involves the abandonment of rigid reporting and the development of new assessment practices.

Key words:

self-assessment; mutual assessment;
assessment; personal development of a child;
competence training.

Постановка проблеми. Компетентнісно орієнтована освіта в Україні – це відповідь на виклики сучасного суспільства, ключові поняття якого – ефективність і результативність. Ці якості означають насамперед здатність особистості діяти самостійно без постійного керівництва; брати на себе відповідальність за власною ініціативою, аналізувати нові ситуації та застосовувати вже наявні знання для такого аналізу; ухвалювати рішення й створювати нове на основі цього аналізу, здатність до співпраці в колективі.

Підвищення рівня освіти в Україні безпосередньо пов'язано з удосконаленням сучасної моделі розвитку українського суспільства в контексті зазначених світових тенденцій. Саме тому постала необхідність розпочати реформування освіти з її початкової ланки (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 12).

Зміст і основні напрями освітньої реформи висвітлено в «Законі про освіту», Концепції «Нова українська школа», у Державному

стандарті початкової та загальної середньої освіти. Упроваджуються нові програми для початкової школи, розроблені на основі компетентнісного підходу, що, зокрема, передбачає не лише фіксацію навчальних досягнень учня, а й оцінку та супровід прогресу його особистих досягнень.

Оцінювання в сучасній школі ґрунтується на положеннях дитиноцентричної педагогіки, які визначають пріоритет інтересів та особистісних запитів учня в навчальному процесі (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 12). Саме тому в початковій школі здійснюється формувальне оцінювання, яке передбачає адаптування освітнього процесу до здібностей дитини, акцентування на її успіхах, а не на помилках; стимулювання навчальних зусиль для досягнення максимально можливих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під формувальним оцінюванням розуміють:

– інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та

відповідно до них адаптувати процес навчання (Локшина, 2009);

– «будь-яке оцінювання, яке допомагає учневі навчатися та розвиватися» (Perrenoud, 1991, с. 50). У цьому тлумаченні швейцарського вченого Ф. Перрену наголошується на активній ролі учня;

– «двосторонній процес між учителем та учнем з метою оптимізації процесу навчання» (Cowie, & Bell, 1999, с. 101). Новозеландські вчені Б. Коуї та Б. Белл у своєму трактуванні підкреслюють аспект співробітництва;

– «діяльність учителя та учнів, яка надає відомості, які можуть бути використані як зворотний зв'язок для кореляції навчального процесу» (Black, 2000, с. 7). Британський дослідник П. Блек акцентує на важливості реагування на запити дитини в процесі навчання.

Отже, формувальне оцінювання дає змогу оцінити поступ дитини, а не лише кінцевий результат навчання.

Основою Нової української школи є компетентнісне навчання. Однак соціальну частину компетентностей у школах ми оцінювати не вміємо. Тому й було розроблено нову модель оцінювання – формувальне.

Формувальне оцінювання відстежує, як працював учень і самостійно, і в групі; чи докладав зусиль, чи цікаво йому було вчитися. Це можна оцінити лише через спостереження за роботою учня, а не через перевірку результатів навчання.

Особливості дитини впливають на темп навчання: вона може досягати вказаних результатів раніше або пізніше завершення зазначеного циклу чи рівня (Сахно, 2019, с. 28).

Формувальне оцінювання, на відміну від традиційного, де результати тестів і контрольних замірів знань та вмінь є основним джерелом відомостей про рівень навчальних досягнень учнів, здійснюється в тісному зв'язку з тим, як реально відбувався процес навчання. Воно передбачає оцінку досягнень учнів, виявлення пропусків у засвоєнні елементів змісту для того, щоб усунути їх із максимальною ефективністю (Морзе, Барна, & Вембер, 2013).

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити поняття «формувальне оцінювання»; схарактеризувати форми, техніки, методи формувального оцінювання; показати, що таке оцінювання сприяє вдосконаленню знань учнів, підтримує бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; довести ефективність впровадження цього виду оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формувальне оцінювання активно використовується педагогами в межах реформи

Нової української школи. Утім, актуалізація формувального оцінювання в школах України має свої труднощі. Вони пояснюються насамперед необхідністю зміни традиційних підходів до оцінювання, осмислення місця та ролі формувальної оцінки в процесі контролю навчальних досягнень учнів (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 13).

А. Ейнштейн зауважував, що учителі здебільшого витрачають час на запитання, які дають змогу встановити, чого учень не знає, а справжнє мистецтво постановки запитання полягає в тому, щоб з'ясувати, що учень знає або здатний пізнати. Сучасне реформування освіти покликане змінити підходи до оцінювання учнів у школі, навчити дітей самооцінювання, самоаналізу, що пов'язано з умінням педагогів відстежувати розвиток кожного учня, порівнюючи його успіхи з власними попередніми досягненнями.

Упровадження в Новій українській школі компетентнісного навчання передбачає й розробку нових підходів до оцінювання. Вони мають бути спрямовані не на визначення того, чого діти НЕ знають чи НЕ вміють, а на виявлення того, ЩО знають і ЩО вміють робити учні. У Державному стандарті початкової освіти рекомендовано впроваджувати формувальне оцінювання (Сахно, 2019, с. 28).

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідно адаптувати освітній процес. Використання формувального оцінювання дає змогу відстежувати особистісний поступ дитини, хід опанування нею навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості.

Оцінювання навчального поступу розпочинається з перших днів навчання дитини в школі й триває постійно. Невіддільною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ. Орієнтирами для спостереження та оцінювання є загальні та конкретні очікувані результати, які необхідні для організації спостереження за навчальним поступом учня / учениці; індивідуального обговорення навчального поступу учнів із батьками або особами, що їх замінюють (*Методичні Рекомендації щодо Формувального Оцінювання...*, 1918).

Мета формувального оцінювання:

- підтримати особистісний розвиток учнів;
- формувати у дитини впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках;
- виявляти досягнення на кожному з етапів навчання;

– вчасно помічати проблеми й запобігати їх накопиченню;

– підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів;

– запобігати побоюванням щодо помилок (О. Лугова, & Т. Лугова, 2020, с. 12).

У початковій школі система оцінювання являє собою поєднання формувального та підсумкового оцінювання. Кожний з цих видів оцінювання відіграє важливу роль у підвищенні якості навчального процесу.

Підсумкове оцінювання – це стандартизований вид оцінювання, спрямований на результат (має на меті визначити рівень сформованості компетентностей учня). Воно передбачає зіставлення навчальних досягнень учня з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

Таке оцінювання – індивідуалізований процес, який має для учня ціннісне значення; він спрямований насамперед на підвищення ефективності навчання. Його головна мета – підтримка школярів та створення їм мотивації до навчання (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 13).

Формувальне оцінювання є частиною навчального циклу й розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу. Воно проводиться систематично та відображає реальну картину навчальних досягнень учнів.

Для кожного уроку вчитель визначає цілі навчання та критерії оцінювання успішної діяльності школярів, які обов'язково узгоджуються з ними. На основі спостережень, бесід з учнями, аналізу їхніх робіт, результатів виконаних завдань збирається інформація, що дає змогу вчителю визначити невідповідність між реальними досягненнями учнів і навчальними цілями.

Метою оцінювання педагогом рівня навчальних досягнень учня є передусім виявлення причин пізнавальних труднощів, з огляду на можливості вдосконалення процесу навчання. За результатами оцінювання вчитель проводить коригування методики навчання, аби забезпечити особистісний прогрес учня завдяки розкриттю його потенціалу (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 13).

Формувальне оцінювання передбачає постійний зворотний зв'язок між учителем та учнем. Завдяки цьому учень одержує інформацію про орієнтири свого розвитку в навчанні, разом із педагогом визначає цілі й аналізує результат своєї діяльності на доступному для учнів початкової школи рівні. Школярам пропонується самим інтерпретувати результати навчання відповідно до визначених критеріїв з урахуванням їхньої здатності до рефлексії, зумовленою віковими та психологічними

особливостями. Необхідно зважати, що здатність до рефлексії в учнів 1-2 класів досить обмежена. Саме тому доречно запитання вчителя: «Що нового ти дізнався на уроці?», «Що найбільше тебе зацікавило?», «Чи сподобалося тобі працювати в групі?», «Що хотілося б розповісти батькам після цього уроку?».

Завдяки зворотному зв'язку вчитель підтримує дітвора в процесі навчання, аби разом долати труднощі засвоєння навчального матеріалу учнями. Тільки-но школярі досягають успіху, вони разом з учителем визначають нові цілі, і в такий спосіб підтримується цикл формувального оцінювання.

Чинники позитивного зворотного зв'язку:

- уміння визначити емоційний стан людини;
- позитивний початок розмови;
- обговорення конкретних, а не абстрактних речей;
- готовність до встановлення зворотного зв'язку.

Чинники, що допомагають уникнути непорозумінь:

- перепитування (за потреби) співрозмовника (У якій ситуації я повівся / повелася неправильно?);
- позитивне налаштування на діалог без виправдувань і звинувачень (Кілко, & Гонтаренко, 2020, с. 21).

Важливі елементи формувального оцінювання – самооцінювання та взаємооцінювання.

Формування правильної самооцінки (не завищеної і не заниженої) залежить передусім від успішності в навчанні й ставленні вчителя до учня як до особистості. Самооцінка – це підґрунтя для розвитку самостійності школярів та їхньої впевненості у власних силах. Учень поступово навчатиметься не залежати тільки від зовнішніх оцінок своєї діяльності, оцінювати власну компетентність, спокійно реагувати на аналіз учителем своєї навчальної діяльності. Коли учні володіють навичками самооцінювання, то питання про надійність та адекватність оцінки не виникає (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 13).

Самооцінка учня має передувати оцінці вчителя, а не навпаки, бо авторитет педагога в цьому віці – вирішальний, тож будь-яке судження сприйматиметься учнями як об'єктивне.

Формувальне оцінювання передбачає також взаємооцінювання – оцінювання учнями результатів роботи один одного. Утім, потрібно враховувати, що на початку шкільного навчання у дітей ще не сформована культура взаємного оцінювання. Діти цього віку охоче критикують

однокласників, самих себе вони оцінюють переважно позитивно, не враховуючи реальні результати навчання.

Учитель має наполегливо формувати культуру взаємооцінювання, яка ґрунтується не на критиці однокласників, а на з'ясуванні їхніх найзначніших досягнень.

Отже, формувальне оцінювання складається з компонентів, які дають змогу перетворити його на дієвий інструмент процесу індивідуалізації та поліпшення якості навчання; активну участь учнів у процесі власного навчання; інформування їх про цілі навчання та критерії оцінювання; використання самооцінювання та взаємного оцінювання згідно з розробленими критеріями; забезпечення зворотного зв'язку, що дає змогу учням контролювати свої успіхи й визначати подальші навчальні завдання та способи їх здійснення. Воно безпосередньо пов'язане з новим осмисленням навчального процесу, в якому учень поруч з учителем стає активним суб'єктом навчання й передбачає відмову від жорсткої звітності та розвиток нової оціночної практики (Фідкевич, & Бакуліна, 2020, с. 14).

Завдяки формувальному оцінюванню педагог має змогу фіксувати й відзначати досягнення учня на різних етапах опанування ним навчального матеріалу й вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію кожної особистості.

Порівняти формувальне й підсумкове оцінювання можна за допомогою таблиці 1.

Формувальне оцінювання (assessment)	Обидві моделі	Підсумкове оцінювання (evaluation)
Оцінює процес	Проводиться відповідно до критеріїв.	Оцінює результат
Завжди є позитивним		Виносить оціночне судження
Індивідуалізоване	Застосовують засоби вимірювання.	Застосовується відповідно до стандартів
Є ціннісним	Є доказовими	Показує недоліки
Дає зворотний зв'язок		

В англійській мові є дві лексеми на позначення оцінювання: «assessment» і «evaluation». Перша перекладається українською мовою як «формувальне», «розвивальне», «аналітичне» оцінювання, а друге – як оцінювання «традиційне», «підсумкове», «сумарне». Часом їх плутають, але в країнах, де вже понад два десятиліття в школах практикують компетентнісне навчання й формувальне оцінювання, вони розмежовані

чітко й зрозуміло: «assessment» оцінює процес, а «evaluation» – результат навчання.

Системне оцінювання сприяє вдосконаленню знань учнів. Процес оцінювання дає змогу виявити дітей, які потребують додаткової підтримки. Результати оцінювання можуть вказувати на необхідність продовження чи зміни підходів до методів викладання.

Оцінювання також допомагає визначити частини навчальної програми, які потребують перегляду, і свідчити про те, що певний навчальний матеріал доречно надати учням для самостійного опрацювання. Оцінювання може бути використане учнями для визначення сфер, які потребують покращення знань чи вмінь.

Результати оцінювання – важлива інформація для обговорення з батьками дитини під час індивідуальних зустрічей. У сучасній школі вчителі використовують аутентичне оцінювання, що здійснюється в процесі навчання дітей і охоплює такі форми та методи оцінювання, як спостереження, ведення записів, організація зворотного зв'язку тощо.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-го, 2-го і 3-го класів здійснюють вербально. Окрім того, воно має бути спрямовано на відстеження індивідуальних досягнень кожної дитини, без порівняння їх із досягненнями інших дітей. Найбільш важливо це для учнів з особливими освітніми потребами.

В особистісно орієнтованому класі вчитель часто здійснює зворотний зв'язок з дітьми щодо їхніх робіт. Мотивація дітей зростає, коли вони бачать, що педагог цікавиться виконанням роботи і спрямовує їх.

Коли йдеться про організацію контрольної оцінювальної діяльності молодшого школяра, важливо, щоб зовнішні мотиви, до яких спонукає оцінка, переросли у внутрішні: «навчаюсь, тому що мені цікаво пізнавати щось нове», «тому що подобається процес навчання» (Сахно, 2019, с. 29).

Обговорення з дітьми критеріїв оцінювання робить його прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів освітнього процесу, що сприяє позитивному ставленню до самого процесу. Учні слід ознайомити з критеріями до початку виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії, тим зрозумілішим для школярів буде спосіб успішного виконання завдання.

У процесі навчання важливе значення має опанування учнями елементів рефлексії, спрямованих на спостереження за діями своїми та однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності. Початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення в повному обсязі

мають бути сформовані тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Спонукають до рефлексії запитання: «Що нового дізнався на уроці?», «Що привернуло твою увагу?», «Що нового в спілкуванні?», «Що тебе найбільше схвилювало?». Слід уникати запитань типу «Що сподобалось?» і «Що не сподобалось?».

Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням портфоліо, основна сутність якого в тому, щоб показати здібності учнів, усе, на що вони здатні. Через твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання (Шкилева, Дубяга, & Шевченко, 2015).

У процесі створення портфоліо акцент перевірки зміщується з того, що дитина не знає, на те, чого вона навчилася. Тобто учень демонструє, на що він здатний, накопичуючи в різних формах позитивну інформацію про себе.

Назви портфоліо можуть бути різні: «Портфоліо досягнень», «Книжка досягнень», «Сходинки зростання», «Щоденник досягнень», «Папка моїх досягнень» тощо. Упровадження такої форми контролю сприяє розвитку самоконтролю, рефлексивних умінь.

Цей вид роботи активізує співпрацю вчителя з батьками, заохочує їх до участі в навчанні й розвитку дітей, наочно показує динаміку учнівського розвитку.

Оцінювання навчальних досягнень першокласників можна здійснювати за допомогою схвалення дій учня, підбадьорювання, розгорнутого словесного оцінювання, відстроченої оцінки; умовних символів (фішок, геометричних фігур, картинок тощо); нагородження іграшковими атрибутами; облаштування динамічної виставки дитячих робіт з будь-якого виду діяльності (зошити, малюнки, поробки) (Сахно, 2019, с. 30).

69 способів сказати учневі: «Ти – молодець!»:

- ти зараз на правильному шляху;
- я пишаюся тим, як ти працював;
- ти нічого не пропустила;
- ти досягнеш успіху;
- мені дуже приємно вчити таких розумних дітей тощо.

Використання прийомів формувального оцінювання:

- картки, що відображають спектр емоцій;

- кольори світлофора як візуальний засіб відображення розуміння навчального матеріалу:

- червоний – не розумію; жовтий – труднощі в розумінні; зелений – усе розумію;
- сигнали рукою:

- великий палець угору – я розумію; великий палець горизонтально – я майже все розумію; великий палець униз – я не розумію;

– на дошці вивіщується сонечко, діти підходять і прикріплюють промінчики: якщо оранжеві – то заняття сподобалося, було багато цікавої інформації; якщо сині – заняття нецікаве, було незрозуміло;

- терези настрою: ліворуч – похмурий день, хмара, дощ; праворуч – сонечко, безхмарне небо; посередині – терези. Залежно від настрою «переважає» то ліва, то права чаша;

- прийоми рефлексії: сходинки успіху; (– А де зараз ти?)

Формувальне оцінювання означає – бути поруч з учнем і вести його до успіху (О. Лугова, & Т. Лугова, 2020, с. 12–18).

Свідоцтво досягнень складається з двох частин: перша – це характеристика особистих досягнень учнів, де оцінюється активність дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями та інші якості, друга – оцінювання предметних компетентностей.

Для оцінювання педагогам пропонується чотирирівнева система: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «досягає результату з допомогою вчителя», «потребує значної уваги і допомоги».

У 1-3-х класах оцінювання має описовий характер як рівня навчання, старанності й соціальної поведінки, так і предметів та навчального процесу загалом, але не самого результату.

Заповнюючи Свідоцтво досягнень, педагоги в довільній формі фіксують рівень сформованості навичок.

Батькам видають два примірники Свідоцтва: один залишається вдома, другий, за підписом батьків і їхнім бажанням, повертається в школу, де зберігається в особовій справі (Сахно, 2019, с. 31).

Висновки. У сучасній школі в процесі навчання учнів початкових класів учителі використовують формувальне оцінювання, що

охоплює такі форми і методи, як спостереження, ведення записів, зворотний зв'язок тощо. Такий підхід до оцінювання суттєво відрізняється від традиційного, де вчителі цілком покладаються на контрольні завдання для того, щоб отримати необхідну інформацію про рівень знань дитини. Водночас вони мотивують кращих учнів похвалою і критикують тих, хто не зміг впоратися із завданнями. У такому разі головною є саме оцінка.

Список використаних джерел

- Кабан, Л. В. (2016). *Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі*. Взято з https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471.
- Кілко, О., & Гонтаренко, В. (2020). Упровадження формувального оцінювання. *Учитель початкової школи*, 1, 20–22.
- Локшина, О. (2009). Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 2, 107–113.
- Лугова, О., & Лугова, Т. (2020). Система вправ з організації формувального оцінювання в навчальному процесі початкової школи. *Початкова школа*, 3, 6–8.
- Лугова, О., & Лугова, Т. (2020). Система вправ з організації формувального оцінювання в навчальному процесі початкової школи. *Початкова школа*, 4, 12–18.
- Методичні рекомендації щодо формувального оцінювання учнів 1 класу. Лист МОН від 18.05.2018. Взято з <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NrFq08Uh9OkJ:https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%25D0%259D%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B8%25D0%25BD%25D0%25B8/2018/05/21/Metod.rekom.do-otsinyuvannya-2018.doc+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
- Морзе, Н. В., Барна, О. В., & Вембер, В. П. (2013). Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, 6, 45–57.
- Сахно, О. (2019). Формувальне оцінювання: вибудовуємо індивідуальну освітню траєкторію. *Учитель початкової школи*, 9, 28–31.
- Фідкевич, О., & Бакуліна, Н. (2020). Формувальне оцінювання як інструмент підвищення якості навчання. *Початкова школа*, 1, 12–14.
- Шкилева, Г., Дубяга, С. М., & Шевченко, Ю. М. (2015). Использование инструментов формирующего оценивания успеваемости младших школьников на уроках математики в начальной школе. *Педагогический процесс: теория и практика*, 5-6 (50-51), 43–47.
- Black, P. (2000). *Formative Assessment and Curriculum Consequences*. *Curriculum and Assessment*. Scott David (Editor). Westport: Greenwood Publishing Group, Incorporated. P. 7–24.
- Cowie, B. A., & Bell, B. (1999). Mode of Formative Assessment in Science Education. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*. Vol. 6. No 1 (1 March). P. 101–116.
- Perrenoud, P. (1991). Pour un approche pragmatique de l'évaluation formative. *Mesure et evaluation en education*. Vol. 13. No 4. P. 49–81.

References

- Kaban L.V. (2016). Formative assessment of students' academic achievements in the new Ukrainian school. [Electronic resource]. Access mode: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (access date 9.06.2021) [in Ukrainian]
- Kilko O., Gontarenko V. (2020). Introduction of formative assessment. *Primary school teacher*. №1. Pp. 20-22. [in Ukrainian]
- Lokshina O. (2009). Innovations in assessing student achievement in school education in the European Union. *Comparative and pedagogical studies*. № 2. P. 107-113. [in Ukrainian]
- Lugova O., Lugova T. (2020). The system of exercises for the organization of formative assessment in the educational process of primary school. *Elementary School*. №3. Pp. 6-8. [in Ukrainian]
- Lugova O., Lugova T. (2020). The system of exercises for the organization of formative assessment in the educational process of primary school. *Elementary School*. №4. Pp. 12-18. [in Ukrainian]
- Methodical recommendations for formative assessment of the 1st grade students. Letter from the Ministry of Education and Science dated May 18, 2018. [Electronic resource]. Access mode: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NrFq08Uh9OkJ:https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%25D0%259D%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B8%25D0%25BD%25D0%25B8/2018/05/21/Metod.rekom.do-otsinyuvannya-2018.doc+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
- Morse N.V., Barna O.V., Wember V.P. (2013). Formative assessment: from theory to practice. *Informatics and information technologies in educational institutions*. № 6. P. 45–57. [in Ukrainian]
- Sakhno O. (2019). Formative assessment: we build an individual educational trajectory. *Primary school teacher*. № 9. P. 28–31. [in Ukrainian]
- Fidkevych O., Bakulina N. (2020). Formative assessment as a tool to improve the quality of education. *Elementary School*. №1. P. 12-14.
- Shkileva, G., Dubyaga, S.M., Shevchenko, Yu.M. (2015). The use of tools for formative assessment of the performance of younger students in mathematics lessons in primary school. *Pedagogical process: theory and practice*, 5-6 (50-51), P. 43-47. [in Russian]
- Black P. (2000). *Formative Assessment and Curriculum Consequences*. *Curriculum and Assessment*. Scott David (Editor). Westport : Greenwood Publishing Group, Incorporated, P.7-24. [in English]
- Cowie B.A, Bell B. (1999). Mode of Formative Assessment in Science Education. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*. Vol. 6, n. 1 (1 March). P. 101-116. [in English]
- Perrenoud P. (1991). Pour un approche pragmatique de l'évaluation formative. *Mesure et evaluation en education*. Vol. 13, No. 4. P. 49-81. [in French]

Відомості про авторів:

Дубяга Світлана Миколаївна
svetlana_107@ukr.net
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Фефілова Тетяна Володимирівна

tfefilova61@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Сасенко Юлія Олександрівна

saenko.yulya@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/26/140/147

*Матеріал надійшов до редакції 27. 03. 2021 р.
Прийнято до друку 29. 04. 2021 р.*

Information about the authors:

Dubiaha Svitlana Mykolaivna
svetlana_107@ukr.net
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

Fefilova Tetyana Volodymyrivna

tfefilova61@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

Saienko Yuliia Olexandrivna

saenko.yulya@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/26/140/147

*Received at the editorial office 27. 03. 2021.
Accepted for publishing 29. 04. 2021.*